

De Bibliotheek

Citation for published version (APA):

Schurer, F. (1991). De Bibliotheek. In M. Bakker, & G. Hooff, van (editors), *Gedenkboek Technische Universiteit Eindhoven 1956-1991* (blz. 77-88). Technische Universiteit Eindhoven.

Document status and date:

Gepubliceerd: 01/01/1991

Document Version:

Uitgevers PDF, ook bekend als Version of Record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.tue.nl/taverne

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

openaccess@tue.nl

providing details and we will investigate your claim.

Hoofdstuk 7

DE BIBLIOTHEEK

F. Schurer

"Where is the wisdom we have
lost in knowledge
Where is the knowledge we have
lost in information?"
(T.S. Eliot, *The Rock*)

De beginperiode¹ (1956 - 1962)

In het in 1955 verschenen "Rapport van de commissie ter voorbereiding van een tweede instituut voor technisch hoger onderwijs" van de commissie-s'Jacob² wordt, in een bijlage, reeds gedetailleerd ingegaan op de inrichting van de bibliotheek van de tweede Technische Hogeschool; bij de redactie van deze bijlage heeft de commissie gebruik gemaakt van een prae-advies over deze materie, uitgebracht door de toenmalige bibliothecaris van de Technische Hogeschool Delft, Van der Wolk. Achtereenvolgens komen in de bijlage aan de orde:

- centrale bibliotheek en afdelingsbibliotheken;
- functie als centrale technische bibliotheek;
- de plaats van de bibliotheek in de organisatie van de hogeschool;
- personeel;
- technische hulpmiddelen;
- onderwijs in bibliografie en documentatie, inclusief technisch rapporteren;
- financiën.

Dit zeer gedegen werkstuk heeft bij de inrichting en de verdere opbouw van de bibliotheek der Technische Hogeschool Eindhoven (THE) een belangrijke rol gespeeld. Geadviseerd wordt een commissie uit de senaat, bestaande uit vertegenwoordigers der afdelingen, in te stellen die, zoals dat ook in Delft het geval is, als bibliotheekcommissie geregeld overleg met de bibliothecaris pleegt. Namens de "Commissie ter verdere uitwerking van de plannen voor de Technische Hogeschool te Eindhoven" (de commissie-de Quay) wordt dan ook, in het gebouw van het ministerie van Onderwijs, Kunsten & Wetenschappen, Nieuwe Uitleg 1 in Den Haag, op 19 april 1956 door prof.dr. H.B. Dorgelo de bibliotheekcommissie geïnstalleerd. Naast Dorgelo, als voorzitter, hebben aan-

vankelijk zitting drs. A.H.M. Wijffels als secretaris (later benoemd tot secretaris der THE) en de heren drs. C. van Dijk (Bataafse Petroleum Maatschappij), drs. J.J.M. Hornix (Katholieke Economische Hogeschool), ir. H. Rinia (Philips, Eindhoven), dr.ir. N.A.J. Voorhoeve (eveneens Philips) en dr. L.J. van der Wolk. Op 8 december 1956 wijst de senaat uit haar midden een viertal hoogleraren aan die de afdelingen in de bibliotheekcommissie zullen vertegenwoordigen.

In januari 1957 komt de bibliotheekcommissie in haar uitgebreide samenstelling voor de zesde vergadering bijeen. Ir. J. Stellingwerff heeft dan het secretariaat van Wijffels overgenomen, terwijl Van Dijk, Hornix, Rinia en Van der Wolk nu als adviseurs van de commissie optreden. Curatoren hebben inmiddels onderling een werkverdeling ingevoerd. Inzake de bibliotheek treden prof.dr. J.E. de Quay en dr.ir. F.W. van Berckel (Staatsmijnen) op; zij zullen enige malen per jaar de vergaderingen van de bibliotheekcommissie bijwonen. In januari 1958 wordt afscheid genomen van de adviseurs; zij zijn in de beginfase voor de bibliotheekcommissie een belangrijke steun geweest. Dit komt ondermeer tot uitdrukking in het door Van Dijk, Hornix en Van der Wolk opgestelde conceptplan voor de definitieve bouw van de bibliotheek.

Voorhoeve is de eerste waarnemend bibliothecaris van de bibliotheek der THE. Hij was, zoals reeds vermeld, afkomstig van Philips en was daar hoofd van de afdeling Centrale Normalisatie. Voorhoeve was een man met grote sociale en organisatorische vaardigheden, die tevens veel internationale ervaring bezat. In de prille beginjaren slaagt hij er in daarvan iets op het bibliotheekpersoneel over te dragen. Naast Voorhoeve wordt Stellingwerff aangetrokken. Hun benoemingen komen af op 16 november 1956; officieel treedt Voorhoeve in dienst van de hogeschool met ingang van 1 december 1956 en Stellingwerff met ingang van 1 februari 1957. Stellingwerff, civiel ingenieur, had korte tijd daarvoor gewerkt bij Gemeentewerken in Eindhoven en was door Van Dijk geattendeerd op een vacature bij de bibliotheek. Stellingwerff wordt al gauw de rechterhand van Voorhoeve (die slechts in deeltijd aan de hogeschool verbonden was) en uit de notulen van de bibliotheekcommissie blijkt dat beiden in deze opbouwfase van de bibliotheek belangrijk werk hebben verricht. Na een

¹ Bij de behandeling van sommige onderwerpen wordt niet strikt aan de gehanteerde indeling van tijdvakken vastgehouden.

² Bij het samenstellen van deze bijdrage is geput uit de notulen van de bibliotheekcommissie en de jaarverslagen van de bibliotheek. Het eerste jaarverslag verschijnt in 1969 en heeft betrekking op 1968. Verder is o.a. gebruik gemaakt van de referenties die aan het einde van de bijdrage zijn vermeld.

opleidingstijd en bij gebleken geschiktheid is het de bedoeling dat Stellingwerff bibliothecaris wordt; zover komt het echter niet, daar een aantal jaren later de plaats van bibliothecaris van de Vrije Universiteit te Amsterdam vacant komt en Stellingwerff, ook in verband met zijn affiniteit met de humaniora, deze functie meer ambieert. Gedurende een periode van meer dan vijftig jaar zal hij deze functie aan de VU uitoefenen. Vermeldenswaard, met het recent gevierde Van Gogh-jaar nog in gedachten, is dat Stellingwerff in de zomer van 1959 bij de Delftse hoogleraar Hammacher promoveert op het onderwerp "Werkelijkheid en grondmotief bij Vincent Willem van Gogh in vergelijking met tijdgenoten, Hugo van der Goes en Rembrandt van Rijn".

Voorhoeve verlaat op 1 januari 1959 de bibliotheek en rept bij zijn afscheid van de "moeilijke taak van bibliothecaris". Met ingang van deze datum wordt Stellingwerff benoemd tot waarnemend bibliothecaris. In verband met zijn reeds gememoreerde benoeming aan de VU zal hij deze functie niet lang uitoefenen; het afscheid van de bibliotheek vindt plaats op 20 oktober 1960.

De sfeervolle centrale leeszaal van de bibliotheek in het paviljoen; de foto dateert van eind 1960.

De eerste lokatie van de bibliotheek is op de Stratumseind 58 waar men gehuisvest is in enige kamers. Dat duurt tot 20 september 1957, waarna de bibliotheek wordt ondergebracht in het paviljoen. Medio juli 1963 vindt de centrale bibliotheek haar definitieve huisvesting in het hoofdgebouw. De aanduiding "centrale bibliotheek" geeft aan dat er andere niet-centrale bibliotheken worden

onderscheiden, te weten afdelingsbibliotheken (in het vervolg studiebibliotheken genoemd) en, bij de drie technische afdelingen, bovendien zogenaamde sectiebibliotheken. Over de verhouding tussen de centrale bibliotheek en de studiebibliotheken wordt in de bibliotheekcommissie meerdere malen heftig gediscussieerd. Dat elke afdeling een eigen studiebibliotheek voor onderwijs- en onderzoekdoeleinden zou moeten hebben, daarover bestaat geen verschil van mening; in de genoemde bijlage van het rapport van de commissie - s'Jacob wordt dat reeds benadrukt. Verschil van mening is er echter wel over de plaats van deze bibliotheken (in of in de onmiddellijke omgeving van de centrale bibliotheek, dan wel gehuisvest in de afdelingen) en, maar dat probleem leeft minder algemeen, hoe de hiërarchische verhouding dient te zijn tussen de bibliothecaris en de hoofden van de studiebibliotheken. Uit de notulen van de bibliotheekcommissie, wier geschiedenis in de eerste decennia parallel loopt met de ontwikkeling van de bibliotheek³, blijkt dat dit geschil, korthedshalve aangeduid met de verhouding tussen centraal en decentraal, gedurende lange tijd een rol zal blijven spelen. De uiteindelijk bereikte situatie kan worden gekarakteriseerd door "lokale decentralisatie" (huisvesting van de studiebibliotheken in de faculteiten) en "functionele centralisatie": de hoofden van de studiebibliotheken zijn direct verantwoordelijk aan de bibliothecaris, hun hiërarchische chef, die bovendien de supervisie voert over alle bibliotheekuitgaven en eindverantwoordelijkheid heeft voor de collectievorming. Verder is er een centraal literatuurbudget dat in overleg met de bibliotheekcommissie wordt verdeeld tussen de centrale bibliotheek en de studiebibliotheken.

Behalve in de aard van het bezit van literatuur verschillen de centrale bibliotheek en de studiebibliotheken oorspronkelijk ook in de wijze *of* er wordt uitgeleend en *wie* literatuur kan lenen. De centrale bibliotheek, waarin naast algemene werken over natuurwetenschappen en techniek ook een collectie ten behoeve van Studium Generale is opgenomen, is een algemene uitleenbibliotheek, terwijl daarentegen de studiebibliotheken in de eerste plaats bestemd zijn voor de wetenschappelijke staf van de betreffende afdeling en de ouderejaars studenten; uitgeleend wordt er niet of nauwelijks (presentiebibliotheek). Dan, het is al ter sprake gekomen, zijn er sectiebibliotheken: een beperkte verzameling boeken die uitsluitend ter beschikking staan van de hoogleraren (en permanent aan hen zijn uitgeleend door de studiebibliotheken).

³ Deze opmerking is ontleend aan het in september 1975 verschenen rapport 'De bibliotheekcommissie van de Technische Hogeschool Eindhoven' van dr. N. Heertjes, toenmalig onderbibliothecaris. Allerlei gegevens over de eerste 77 vergaderingen van de commissie zijn in dit nuttige rapport opgenomen.

Aan het "programma van eisen" voor de definitieve huisvesting van de centrale bibliotheek is, aan het einde van de jaren vijftig, uitvoerig aandacht besteed. Relationale schema's tussen de diverse afdelingen en diensten van de THE worden opgesteld en het blijkt dat de bibliotheek een groot, zo niet het grootste, aantal verbindingen heeft met de andere onderdelen van de hogeschool. Dat rechtvaardigt een centrale ligging op het THE-terrein (cf. [13]) en de keuze voor huisvesting in het hoofdgebouw ligt dus geheel voor de hand. Tezamen met de heer Stienstra van het architectenbureau van ir. S.J. van Embden heeft Stellingwerff de plannen voor de bouw opgesteld. Daarna, gedurende de periode november 1960 tot januari 1962, heeft mr. J.P. van Twist (in die periode waarnemend bibliothecaris) het bibliotheek-technische aspect tot zijn recht laten komen.

Gelet op datgene wat reeds gezegd is over de bibliotheekcommissie, zijn enige nadere opmerkingen over dit college hier op zijn plaats. Het belang dat de hogeschool aan deze commissie hechtte, wordt reeds onderstreept door het feit dat de rector magnificus prof. Dorgelo gedurende de eerste drie jaren haar voorzitter is geweest. De 22e vergadering, op 9 april 1959, is de laatste die door Dorgelo wordt geleid, daarna neemt prof.dr. C. Zwikker het voorzitterschap over voor een lange reeks van jaren. Medio de jaren zestig woont prof.dr.ir. F.Ph.A. Tellegen voor het eerst de vergaderingen bij om de belangen van Studium Generale te behartigen. Wat opvalt is de grote lengte van de zittingsduur van de leden van deze commissie. Algemeen wordt het grote belang van een goede bibliotheek onderkend en men komt in de vergaderingen van de commissie met verve op voor het algemene belang en voor het (onder)afdelingsbelang. Wat betreft het laatste geeft de verdeling van het jaarlijkse centrale literatuurbudget wel eens aanleiding tot verschil van meningen; hoe kan het ook anders? De afdeling Scheikundige Technologie ontpopt zich al gauw als de "big spender", onder andere door de aanschaf van een groot aantal jaargangen van antiquarische tijdschriften.

Wat ook nu nog indruk maakt, is de gedrevenheid van de betrokkenen (in hoofdstuk twee van dit gedenkboek is daar in algemene zin al op gewezen) en de indringendheid waarmee een groot aantal bibliotheekaspecten wordt behandeld. Ongetwijfeld heeft het functioneren van de bibliotheekcommissie, met name in de eerste twintig à vijfentwintig jaar van haar bestaan, in niet geringe mate bijgedragen aan de inrichting, opbouw en vorm van de huidige bibliotheek.

Het vraagstuk van de collectievorming is voor elke bibliotheek van groot belang. Van meet af aan is besloten dat deze hogeschool zich bij de aanschaf van literatuur zal beperken tot de technische wetenschappen die hier in de afdelingen vertegenwoordigd zijn, natuurlijk met inbegrip van de voor de techniek onontbeerlijke hulpwetenschappen (wiskunde, mechanica, natuurkunde, maatschappij-

wetenschappen); daarnaast dient de centrale bibliotheek werken van encyclopedisch karakter, algemene werken over natuurwetenschappen en techniek, en een representatieve collectie voor Studium Generale te bevatten. Met de uitbouw van het aantal studierichtingen is het scala van aan te schaffen literatuur natuurlijk verruimd en nieuwe studierichtingen als bedrijfskunde en bouwkunde nemen nu, uiteraard, dezelfde plaats in als de "oude" studierichtingen. Het is nadrukkelijk nooit de bedoeling geweest dat de bibliotheek van de THE zich zou ontwikkelen tot een tweede centrale technische bibliotheek voor de industrie; deze functie was, en is, voorbehouden aan de bibliotheek van de Technische Universiteit Delft.

Als eerste investering voor de aanschaf van een basiscollectie is fl. 300.000,- beschikbaar. Al gauw blijkt dat dit bedrag bij lange na niet voldoende is; tot en met 1963 zou voor de basiscollectie, buiten de gewone collectievorming om, ongeveer fl. 900.000,- beschikbaar dienen te zijn. In totaal wordt gedurende de periode begin 1957 - einde 1960 voor de gehele collectie fl. 928.000,- besteed, een niet gering bedrag als men beseft dat de Vrije Universiteit te Amsterdam van 1880 tot eind 1960 voor haar bibliotheekcollecties in totaal fl. 835.000,- ter beschikking had (cf. [10], p. 65).

Op weg naar volwassenheid (1962 - 1969)

Na het vertrek van Stellingwerff in oktober 1960 wordt niet meteen gepoogd een bibliothecaris, toen nog door de Kroon benoemd, aan te stellen. Van Twist treedt gedurende de periode 1960 - 1962 als waarnemend bibliothecaris op. De eerste bibliothecaris is dr. C. Groeneveld; hij treedt met ingang van 1 januari 1962 in functie. Over de achtergrond en de persoon van Groeneveld is veel te zeggen; voor meer informatie over hem wordt verwezen naar een aantal artikelen (cf. [6], [7]) in het tijdschrift "Open" en de bundel (cf. [3]) die hem bij zijn afscheid van de THE wordt aangeboden. Groeneveld, chemicus van origine, ging in 1934 naar het Koninklijke/Shell Laboratorium Amsterdam (toen: Laboratorium BPM, Amsterdam), nadat hij daarvoor vijf jaar op het Kamerlingh Onnes Laboratorium in Leiden had gewerkt. Uiteindelijk werd hij bibliothecaris van de bibliotheek van het genoemde laboratorium in Amsterdam. Groeneveld had, voor zijn komst naar Eindhoven, veel geschreven over classificatie en documentanalyse; verder was hij verknocht aan de fotografie.

Al gauw na zijn aantreden als bibliothecaris komt Groeneveld met een lijvige nota over het onderlinge verband tussen de centrale bibliotheek en de studiebibliotheken; wij hebben in het begin van deze bijdrage al het een en ander gezegd over de verhouding tussen centrale en decentrale voorzieningen. De situatie die Groeneveld aantreft zint

hem niet geheel, om het voorzichtig uit te drukken. Alhoewel het principe van functionele integratie is aanvaard, zijn de regels en procedures daarvoor, in Groenevelds ogen, lang niet voldoende ondubbelzinnig vastgelegd; doelmatig management van het geheel van dit bibliotheekapparaat is aldus niet eenvoudig. Verder zijn de zo belangrijke plaatsen van hoofden van studiebibliotheken nog maar ten dele bezet, in het algemeen door niet-academici, en de hiërarchische verhouding van hen ten opzichte van de bibliothecaris is in een aantal gevallen niet duidelijk geregeld. De sectiebibliotheken, zeker als ze later de neiging krijgen nog omvangrijker te worden, zijn Groeneveld (maar hem niet alleen) een doorn in het oog.

De hier summier geschetste aanpak is tekenend voor de manier waarop Groeneveld tewerk gaat. Hij produceert gedurende "zijn" periode als bibliothecaris vele nota's, rapporten en notities, waarbij hij in brede concepten denkt en zich (dat geldt bijvoorbeeld ook voor de personele middelenraming voor de periode 1967 - 1972) niet al te zeer bekommert om wat men tegenwoordig de "haalbaarheid" zou noemen. Groeneveld is, bewust, meer de strateeg dan de tacticus. Achteraf kan van het merendeel van zijn plannen gezegd worden dat hij het goed zag (Zwicker, de voorzitter van de bibliotheekcommissie, merkt dat ook op bij zijn afscheid (cf. [7])), maar het bracht hem wel eens in

aanvaring met, bijvoorbeeld, (leden van) de bibliotheekcommissie. In de Nederlandse bibliotheekwereld nam Groeneveld een vooraanstaande plaats in en zijn allure is de bibliotheek van de THE, toen nog steeds in de opbouw-fase, zeer te stade gekomen.

Het zo nu en dan optreden van verschillen van mening met (leden van) de bibliotheekcommissie is reeds even genoemd. Natuurlijk ligt dat in de opbouw-fase van een dergelijk belangrijk instituut voor onderwijs en onderzoek voor de hand. Het ontbreken van een reglement voor de bibliotheekcommissie en van een instructie voor de bibliothecaris is daar voor een belangrijk deel debet aan. Hoe dient precies de status van de bibliotheekcommissie te worden opgevat? Is het louter een adviescommissie, ligt haar werk meer in de beleidsvoorbereidende sfeer of heeft zij controlerende en/of beslissende bevoegdheden? Afhankelijk van hun achtergrond en hun visie op de taak van de centrale bibliotheek en de studiebibliotheken denken de leden van de commissie daar verschillend over. Onderhuids spelen deze competentiekwesties bij de behandeling en afdoening van belangrijke onderwerpen een rol; als voorbeeld daarvan kan men noemen de kwestie van de mechanisering respectievelijk automatisering van onderdelen van de bibliotheek en het naar buiten optreden van de bibliotheekcommissie bij landelijke bibli-

(Een deel van) de huidige centrale leeszaal in het hoofdgebouw. In de examenperiodes is het 's avonds een geliefde studieplek voor studenten, zowel van de universiteit als van de Hogeschool Eindhoven.

otheekzaken die nauw verband houden met de gegroeide situatie in Eindhoven. Aan het einde van zijn ambtsperiode werkt Groeneveld dan ook aan een concept-reglement voor de bibliotheekcommissie en een concept-instructie voor de bibliothecaris. In het bij Koninklijk Besluit van 16 juli 1968 goedgekeurde Bestuursreglement van de Technische Hogeschool Eindhoven wordt, globaal, de status van de bibliotheekcommissie (artikel 12, lid 1, 2) en van de bibliothecaris (artikel 25) geregeld.

In het bovenstaande is de mechanisering al even genoemd. Gedurende deze periode komt dat vraagstuk voortdurend aan de orde, en het blijft omstreden. Er is een reeks oorzaken waarom de mechanisering (later gaat dat over in automatisering) van onderdelen van het bibliotheekwezen zo in de belangstelling komt te staan. Een bibliotheek is een instelling die arbeidsintensieve precisiehandelingen van routine-karakter heeft te verrichten, gekenmerkt door massaal voorkomen, veelvuldige herhaling en eenvormigheid; dergelijke handelingen lenen zich bij uitstek voor mechanisering. Verder wordt de bibliotheek geconfronteerd met een snelle stijging van de literatuurproductie; het is duidelijk dat de groei van het personeelsbestand in de bibliotheek daarmee, ook om financiële redenen, geen gelijke tred kan houden. De publikatie van het zo geruchtmakende en gezaghebbende Weinberg-rapport⁴ heeft zeker ook bijgedragen aan de mening dat administratieve automatisering in het proces van informatieverwerking en ontsluiting een belangrijke rol moet spelen.

Alhoewel over de mechanisatie van documentaire informatieprocessen vaak in de bibliotheekcommissie is gesproken, duurt het betrekkelijk lang alvorens men er ook daadwerkelijk mee aan de slag gaat. De bibliothecarissen van Delft en Eindhoven oriënteren zich in de Verenigde Staten. Mechanisering is een project dat zich goed leent voor samenwerking tussen de bibliotheken van de drie technische hogescholen. Voor deze samenwerking wordt eind 1964 de basis gelegd door een inter-hogeschoolcommissie bestaande uit de rectores magnifici van Delft en Twente en de voorzitter van de bibliotheekcommissie van Eindhoven. In 1966 wordt de draad door de drie bibliothecarissen weer opgepakt. Dit resulteert in plannen voor samenwerking op het gebied van catalogisering en mechanisering van administratieve bibliotheekprocedures; "information retrieval" zal in dit stadium uitdrukkelijk niet worden onderzocht. Eindhoven zal de

deelprojecten tijdschriftenadministratie en hoofdwordecatalogus voor zijn rekening nemen, Delft het onderdeel uitleen van tijdschriften en Twente zal zich bezighouden met de mechanisering van de acquisitie. In oktober 1967 verschijnt er een uitvoerig tussentijds rapport van de resultaten die tot nu toe geboekt zijn met de mechanisering van de tijdschriftenadministratie, in november 1968 gevolgd door een tweede rapport over dezelfde materie. Onderdeel van de bereikte resultaten is een met behulp van een computer (de IBM 360/30 van de groep van prof.ir. A. Heetman van Elektrotechniek) geproduceerde tijdschriftenlijst van de THE-bibliotheek; een dergelijke lijst is de eerste in zijn soort voor de Nederlandse universitaire bibliotheken. In Eindhoven is daarmee een gezonde basis voor de verdere mechanisering van administratieve bibliotheekprocedures gelegd en een verzoek aan curatoren om de nodige gelden te voteren voor een verdere geleidelijke invoering maakt goede kans van slagen.

Eerder is opgemerkt dat het geschetste mechaniseringsproject binnen de bibliotheekcommissie omstreden is; dat houdt ook verband met de twijfel of binnen de bibliotheek voldoende competent personeel en know-how aanwezig zijn om een dergelijk project uit te voeren. Het project wordt van advies voorzien door een aantal deskundigen op het gebied van de automatisering. In de tweede helft van 1968 worden dergelijke administratieve automatiseringsprojecten, met de instelling van de THE-commissie "Rekenautomaten" (TAU) in een wijder verband geplaatst; hiervoor verwijzen wij naar de bijdrage over het Rekencentrum. Uiteraard dient de bibliotheek in een dergelijke commissie ook vertegenwoordigd te zijn; dat geschiedt door de (pas in dienst zijnde) onderbibliothecaris drs. P.J.C.A. Pinxter te benoemen tot secretaris.

Het spreekt vanzelf dat er in deze periode nog een groot aantal andere onderwerpen is, waard om hier enige aandacht aan te besteden. Zo ontstaat eind 1965 bij de bibliothecaris de behoefte om een vertegenwoordiger van Studium Generale (SG) in de bibliotheekcommissie op te nemen. Een belangrijk oogmerk daarbij is om aldus tot een meer evenwichtige collectievorming voor SG te komen. De collectie dient van een inleidend en encyclopedisch karakter te zijn, met aandacht voor de humaniora, de schone kunsten, en voor natuurwetenschappen en techniek die buiten de (onder)afdelingen van de hogeschool staan. De uitbreiding met een lid van het SG is ook ingegeven door de noodzaak dat op niet al te lange termijn een sanering van het tijdschriftenbestand betrekking hebbende op SG moet worden doorgevoerd; voor de vaktechnische tijdschriften is een dergelijke operatie al achter de rug. Een en ander is nodig wegens de excessieve prijsstijgingen in deze categorie van publikaties. De verdeling van het relatief krimpende literatuurbudget (in 1969 dient de in oprichting zijnde studiebibliotheek voor Bouwkunde ook haar deel te krijgen) wordt er dan ook niet eenvoudi-

⁴ 'Science, government and information'. A report of the President's science advisory committee, chaired by A.M. Weinberg, Director, Oak Ridge National Laboratories, Washington, D.C., 1963. Het rapport geeft aanwijzingen ter beheersing van de stortvloed van publicaties die het huidige speur- en ontwikkelingswerk kenmerkt. Met name wordt aandacht besteed aan de zgn. 'information retrieval' (ontsluiting van informatie) en de rol van de 'information scientists' daarin.

ger op. Een goede verdeelsleutel voor toewijzing van de gelden is er niet en, het was te verwachten, de relatief zeer forse toewijzing voor Scheikundige Technologie staat onder druk. Vergelijkingen met de bibliotheekbudgetten van de Delftse zusterinstelling (en later ook van de Twentse) worden uitgevoerd, maar die wijzen uit dat, in het algemeen, het bibliotheekbudget voor Eindhoven niet achter blijft.

Medio 1963 verhuist de centrale bibliotheek van het paviljoen naar het hoofgebouw⁵, waar op 31 oktober 1963 de 41ste vergadering van de bibliotheekcommissie in de kamer van de bibliothecaris wordt gehouden; tot dan toe vergaderde men bij toerbeurt in een ruimte van de diverse studiebibliotheken. Reeds eind 1966 buigt men zich echter over ruimteproblemen van de centrale bibliotheek. De nota daarover heeft betrekking op de korte termijn (1968) en op de wat langere termijn (tot 1975). Vergroting van de bibliotheek in het hoofgebouw wordt overwogen ten koste van de centrale kantine op het eerste niveau. De studiebibliotheek van de afdeling Werktuigbouwkunde is dan eveneens in de centrale leeszaal gehuisvest en waarschijnlijk zal daar straks ook ruimte moeten worden gevonden voor de studiebibliotheek van Bouwkunde. In de besprekingen wordt zelfs een geheel nieuw gebouw voor de bibliotheek overwogen; de eventuele komst van een medische faculteit speelt daarbij op de achtergrond mee. In een brief aan de algemene bouwcommissie van de THE wordt gevraagd om bij herindeling van de ruimten de belangen van de bibliotheek niet uit het oog te verliezen.

Groeneveld neemt op 28 maart 1969, in de centrale leeszaal, afscheid van de bibliotheek. Onder zijn leiding heeft het instituut een flinke sprong voorwaarts gemaakt en landelijke erkenning verworven. Tijdens zijn ambtsperiode zijn de mechanisering en automatisering van administratieve bibliotheekprocedures op de rails gezet en, in samenwerking met de andere twee Technische Hogescholen, een begin gemaakt met de uitvoering ervan. Daarover wordt uitvoerig verslag gedaan in het in februari 1969 verschenen rapport "De mechanisering c.q. automatisering van de administratieve procedures, in gebruik op de bibliotheken der drie technische hogescholen, met behulp van aldaar ter beschikking staande computers" (project TEHABIMEC), opgesteld door Groeneveld, mede namens Van Twist (bibliothecaris TH Twente) en Van der Wolk (bibliothecaris TH Delft). Voor een verslag van het afscheid van Groeneveld zij verwezen naar de aan het eind van dit artikel vermelde literatuur [7]. Naar aanleiding van

zijn overlijden, op 12 april 1987, is een kort herdenkingsartikel (cf. [11]) verschenen van de hand van de huidige bibliothecaris, ir. J.H.G. Sterk.

De bibliotheek als bedrijf (1969-1982)

Medio april 1968 wordt drs. P.J.C.A. Pinxter benoemd als onderbibliothecaris en beoogd opvolger van Groeneveld, die over ongeveer een jaar met pensioen zal gaan. Pinxter had aan de Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam wis- en natuurkunde gestudeerd en had zich bij zijn afstuderen gespecialiseerd in wiskundige logica onder leiding van prof.dr. E.W. Beth. Bovendien had hij twee licentiaatsdiploma's, een in de filosofie en een in de theologie. Na zijn uittreden uit de Jezuïetenorde was hij, na korte tijd leraar te zijn geweest, gedurende de periode 1964-1968 onderbibliothecaris aan de toen pas opgerichte Technische Hogeschool Twente. Daar werkte hij samen met de bibliothecaris Van Twist. Onder leiding van Van Twist had Pinxter de bedrijfsmatige aspecten van de wetenschappelijke bibliotheek goed leren kennen en het belang ervan ingezien.

Ongetwijfeld waren Groeneveld en Pinxter geheel verschillende persoonlijkheden. Pinxter is, veel meer dan Groeneveld, de manager die bij zijn aantreden als onderbibliothecaris zich in het begin eerst indringend heeft beziggehouden met het analyseren van het geheel van procedures in de bibliotheek. Deze procedures worden verbeterd, versneld en ook vereenvoudigd, hetgeen het functioneren van de bibliotheek ten goede komt. En Pinxter is er ook de man wel naar om er op toe te zien dat door het bibliotheekpersoneel aan deze procedures strak de hand wordt gehouden. Naast vasthoudendheid is pragmatisme een van zijn karaktertrekken; van geschillen met de bibliotheekcommissie is nauwelijks sprake en indien die zich dan al eens voordoen, wordt door hem naar consensus gestreefd en een oplossing gevonden. Karakteristiek voor Pinxter is ook de grote produktie aan uitvoerige en goed gedocumenteerde nota's met veel details; de eind jaren zeventig door hem opgestelde jaarverslagen leggen daar ook ampel getuigenis van af. Grote plichtsbetrachting is een ander aspect; in zijn 13,5-jarige ambtsperiode heeft hij slechts een zeer gering aantal dagen verzuimd.

Een paar maanden na het vertrek van Groeneveld krijgen enige officiële regelingen rond de bibliotheek hun beslag. Zo wordt door curatoren op 24 juli 1969 een "Instructie bibliothecaris" vastgesteld. De verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de bibliothecaris worden daarin geregeld, terwijl, in aanmerking nemend artikel 25 van het Bestuursreglement, de organisatorische structuur van de bibliotheek als één geïntegreerd geheel van centrale bibliotheek en studiebibliotheken ten dienste van de (onder)afdelingen wordt vastgelegd. Daarnaast komt er een "Regeling bibliotheekcommissie", vastgesteld in een

⁵ *Vergelijk het artikel 'De bibliotheek' van Groeneveld in 'Mededelingen van de Technische Hogeschool te Eindhoven' 8 (1964), 29-33; deze, onregelmatig verschijnende, periodiek (waarvan de inhoud niet voor publicatie in de pers bestemd is) ziet het licht in december 1956. (Terzijde: de eerste aflevering van de wekelijks verschijnende TH-Berichten dateert van 4 februari 1959.)*

gemeenschappelijke vergadering van curatoren en het college van rector en assessoren op 11 september 1969. De bibliotheekcommissie krijgt de status van commissie van advies en overleg; belangrijke onderwerpen die tot haar competentie behoren zijn onder meer de gewenste omvang van de financiële middelen voor de bibliotheek en de verdeling daarvan over de centrale bibliotheek en de studiebibliotheken, algemene bibliotheekvraagstukken, de integratie van de studiebibliotheken onderling en de bevordering daarvan met de centrale bibliotheek. De commissie bestaat uit een curator (in dit geval De Quay die ook in het prille begin van de commissie zo nu en dan een vergadering bijwoonde), namens iedere (onder)afdeling een lid van het wetenschappelijk corps, een vertegenwoordiger voor Studium Generale, de secretaris van de hogeschool en twee studenten. De hier geschetste structuur blijft intact tot juni 1977. Dan wordt ingevolge artikel 47 van het (nieuwe) Bestuursreglement een nieuwe "Regeling bibliotheekcommissie" vastgesteld. Nu is er sprake van een z.g. bestuurscommissie, de leden worden benoemd door het college van bestuur en de secretaris van de hogeschool is geen lid meer. Natuurlijk is de vertegenwoordiger van curatoren allang verdwenen; in zijn plaats komt het lid van het college van bestuur dat in zijn portefeuille de bibliotheek heeft. De "Instructie bibliothecaris" wordt niet aangepast. Vermeldenswaard in dit verband is dat Zwikker het voorzitterschap van de bibliotheekcommissie gedurende een periode van elf jaar met grote toewijding heeft vervuld. Hij wordt met ingang van 1 mei 1970 opgevolgd door prof.dr. L.J.F. Broer, die, na reeds een aantal jaren lid te zijn geweest, gedurende een periode van zes jaar de functie zal bekleden. Op 3 november 1976 komt in zijn plaats prof.ir. W.L. Esmeijer, die met een aantal anderen (onder wie prof.dr. J.H. van Lint) reeds een respectabele staat van dienst in deze commissie heeft opgebouwd. In het kader van de democratisering wordt door en vanuit het personeel van de bibliotheek in 1969 een (voorlopige) bibliotheekraad geformeerd. Het voorlopige karakter verdwijnt al gauw en na enige jaren gaat de bibliotheekraad als dienstraad door het leven (om misverstanden in naamgeving met de landelijke Bibliotheekraad te voorkomen). In de huidige structuur is er sprake van de dienstcommissie van de bibliotheek.

Bij het aantreden van Pinxter als bibliothecaris (met ingang van 1 april 1969) zijn, in tegenstelling tot de positie waarin Groeneveld verkeerde (die het zonder formele regelingen moest doen), de plaats van de bibliotheek in de hogeschool en de bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de bibliothecaris dus goed geregeld. Het samenspel tussen de bibliotheekcommissie en de bibliothecaris is goed, de commissie vergadert geregeld en wordt door de bibliothecaris regelmatig van lijvige nota's voorzien. In hetgeen volgt doen we een greep uit de onderwerpen die in deze iets langer dan een decennium durende periode aan de orde zijn geweest. Voor deze periode geldt immers ook

nog, dat de geschiedenis van de bibliotheekcommissie parallel loopt met de ontwikkeling van de bibliotheek; na oktober 1981 is dat niet meer het geval. Bij de bovenaangehaalde globale taakomschrijving van de bibliotheekcommissie is reeds aangegeven dat zij op de bres moet staan voor het bibliotheekbudget. Dit neemt weliswaar gestadig toe, maar de prijsstijgingen, met name voor tijdschriften, gaan daar regelmatig bovenuit. De bibliothecaris is een vurig pleitbezorger voor de financiële (en personele) middelen bij het college van bestuur en de hogeschoolraad; bijgestaan door leden van de bibliotheekcommissie slaagt hij er in het algemeen in de schade, ook bij algehele bezuinigingsronden over de hogeschool, beperkt te houden. Het topbestuur is de bibliotheek goed gezind en erkent de belangrijke servicefunctie voor onderwijs en onderzoek. Door de vaste financiële verplichtingen die de bibliotheek ten aanzien van tijdschriftabonnementen heeft, dreigt de aanschaf van boeken in de knel te raken. Afsproken wordt zoveel geld voor boeken te reserveren dat jaarlijks, over de gehele hogeschool gerekend, 7000 exemplaren kunnen worden aangeschaft. Maar in 1981 dreigen dat er minder dan 4200 te worden. De moeilijkheden met betrekking tot het budget worden nog vergroot doordat er een tweetal studiebibliotheken is bijgekomen. Met ingang van 1 januari 1970 wordt de studiebibliotheek van het Rekencentrum van die van de onderafdeling der Wiskunde afgesplitst, terwijl op 1 april van datzelfde jaar de studiebibliotheek van Bedrijfskunde zich losmaakt van die der Wijsbegeerte en Maatschappijwetenschappen; de opbouw van basiscollecties voor deze bibliotheken vergt extra geld. De definitieve huisvesting van de studiebibliotheken krijgt ook langzamerhand zijn beslag. Medio juli 1972 verhuist die van het Rekencentrum van het hoofdgebouw naar het nieuwe rekencentrumgebouw, in 1974 gaat de studiebibliotheek van Werktuigbouwkunde uit het hoofdgebouw naar het nieuwe gebouw voor deze afdeling en in 1975 wordt de studiebibliotheek van Bouwkunde van het paviljoen overgebracht naar het hoofdgebouw.

In het voorafgaande is al het een en ander gezegd over de mechanisering en automatisering van een aantal administratieve bibliotheekprocedures. Het is een van de grote verdiensten van Groeneveld geweest dat hij in een vroeg stadium het belang van automatisering voor een wetenschappelijke bibliotheek heeft onderkend. Door de samenwerking daarin met de bibliotheken van de twee andere Technische Hogescholen is Pinxter, in zijn Twentse periode, daar via Van Twist mee in aanraking gekomen. In Eindhoven zet hij het door Groeneveld begonnen werk voort, terwijl, enigszins parallel daaraan, aandacht wordt besteed aan methoden om tot een betere ontsluiting van de collectie te komen. (In de periode 1962-1969 is de collectievorming aan de THE goed geregeld en kan, met kleine modificaties, zonder meer worden voortgezet.) In zijn "afscheidscollege" voor de bibliotheekcommissie beschrijft Pinxter, natuurlijk opnieuw in detail, hoe de ont-

sluiting van de collectie ter hand werd genomen en welke vorderingen er met de automatisering zijn gemaakt. Uiteraard komen daarbij de verwickelingen rond het landelijke "Project integrated catalogue automation", het PICA-project, ook aan de orde, maar daarover straks meer. Gelet op de complexiteit van de materie kunnen wij hier slechts globaal iets over de Eindhovense prestaties op het gebied van de bibliotheekautomatisering zeggen; voor meer details zij verwezen naar de publikaties [5], [8], [9] in het tijdschrift "Open".

We brengen in herinnering dat de eerste door de computer geproduceerde tijdschriftencatalogus in Eindhoven verschijnt in november 1968. Een verbeterde nagenoeg foutloze versie daarvan ziet het licht in april 1970, om dan vervolgens elk jaar in een vernieuwde versie omstreeks deze datum te verschijnen. In 1970 is men met de automatisering van de tijdschriftenadministratie eveneens gereed; binnenkomende tijdschriftnummers worden automatisch geregistreerd en, bij niet tijdig binnenkomende nummers, automatisch gerappelleerd. Na de tijdschriftenadministratie volgt de bindadministratie en vervolgens de besteladministratie. Dit leidt dan tot de automatisering van de financiële administratie, zodat nauwkeurig maandelijks kan worden bijgehouden in hoeverre de budgetten van de centrale bibliotheek en de studiebibliotheken zijn besteed. Het met de computer produceren van een trefwoorden-catalogus en een systematische catalogus heeft heel wat meer voeten in de aarde. Dat komt omdat men in het begin van de jaren zeventig tot de conclusie komt dat de aan de THE tot nu toe gehanteerde systematische indeling van de literatuur en het trefwoordensysteem grondig herzien dienen te worden. Dit te veranderen is een grootscheepse operatie, waarover eerst overeenstemming tussen de bibliothecaris, staffunctionarissen van de centrale bibliotheek en de hoofden van studiebibliotheken moet worden bereikt. Over een nieuwe opzet voor de trefwoorden wordt men het betrekkelijk snel eens en in september 1971 is er een computer-output van een eerste versie van de trefwoordenlijst die ongeveer 34.000 trefwoorden bevat. Diverse saneringsronden blijken nodig te zijn; er zijn veel synonieme en half-synonieme trefwoorden. Rekening houdend met het inmiddels herziene systematische rubrieken-systeem worden ook verwijzingen tussen de trefwoorden aangebracht. In oktober 1980 verschijnt dan de eerste gecombineerde lijst van trefwoorden en verwijzingen.

Aanzienlijk meer weerstand moet worden overwonnen om tot een andere systematische indeling van de hier aanwezige literatuur te komen. Dit is ook geen eenvoudige zaak, dient diep te worden doordacht omdat verkeerde beslissingen sterk nadelig zijn voor de nagestreefde betere toegankelijkheid van de literatuur. Uiteindelijk wordt men het eens, ook in de bibliotheekcommissie.

Men mag dan wel een betere systematische indeling van de literatuur hebben en, in nauw verband daarmee, een

geschikte verzameling van trefwoorden, de praktische moeilijkheid is om de veranderingen ook in concreto door te voeren. Dat vereist automatisering van de catalogisering. Voorzien van een gunstig advies van de Adviescommissie Administratieve Automatisering gaan de plannen, medio 1971, naar curatoren die de benodigde gelden voor het project ter beschikking stellen. Met behulp van de IBM 360/30 van de afdeling Elektrotechniek en later met behulp van het Burroughs B 6700 systeem verschijnt in juni 1975 de eerste systematische catalogus en in maart 1976 de eerste trefwoordencatalogus. De output op papier wordt later (augustus 1976) vervangen door output op microfiches.

In het voorgaande is reeds even het PICA-project⁶ genoemd. PICA is in 1969 opgezet als een landelijk samenwerkingsverband tussen de Koninklijke Bibliotheek en (toen) zes universiteitsbibliotheken. Het gaat om een onderzoek naar de toepassingsmogelijkheden van geautomatiseerde catalogussystemen in (grote) wetenschappelijke bibliotheken. Gezamenlijke catalogisering met gebruikmaking van buitenlandse bibliografische bestanden wordt nagestreefd ("shared cataloguing"). Een centrale catalogus zou toegankelijk moeten zijn door middel van een visueel scherm (terminal); aldus ontstaat een dialoog tussen de gebruiker en de computer. De opzet van PICA is ambitieus, ook nogal gericht op de humaniora, en de technische wetenschappen vereisen wellicht een andere aanpak. Hierom en om een aantal andere pragmatische redenen (cf. [8], deel (I)) nemen de drie technische hogescholen niet deel aan het PICA-project. Achteraf gezien blijkt dat een verstandige beslissing te zijn geweest, omdat PICA in het begin, door allerlei oorzaken, moeilijk van de grond komt. Het ministerie wil de drie technische hogescholen graag bij het project betrekken, maar een gezamenlijke actie van de drie bibliothecarissen (oktober 1978) weet het ministerie te overtuigen dat deelname (nog) niet in het belang van de hogescholen is. Wel wordt dan samenwerking aan PICA toegezegd bij de opzet van een geautomatiseerde nationale centrale catalogus ten behoeve van het interbibliothecaire leenverkeer. Als een eerste aanzet hiertoe wordt de drie TH's verzocht een voorstel uit te werken voor een onderzoek naar de "levensvatbaarheid" en de kosten van een geautomatiseerde centrale technische catalogus, zodanig opgezet dat deze compatibel is (raadpleegbaar met dezelfde terminals en volgens dezelfde procedures) met de gemeenschappelijke PICA-catalogus en de landbouw-catalogus van de Landbouwhogeschool te Wageningen. Dit onderzoek wordt door de THE-bibliotheek in samenwerking met het Rekencentrum uitgevoerd en in juli 1980 wordt daarover gerapporteerd.

⁶ Voor een beschrijving van het PICA-project tot aan het jaar 1980 zij verwezen naar [2].

Daarmee sluiten we ons relaas over de automatisering in deze periode af. Het laatst genoemde onderzoek toont aan dat de bibliotheek op landelijk niveau haar bijdrage aan de inventarisatie van automatiseringsmogelijkheden levert. Zeker lijkt ook dat het constructieve tegenspel, in samenwerking met de twee andere TH's, de ontwikkeling van het PICA-project ten goede is gekomen. De betekenis van de bibliotheek komt ook tot uitdrukking in het lidmaatschap van Pinxter, vanaf juli 1973, van de Rijkscommissie van Advies inzake het Bibliotheekwezen (opgeheven op 1 augustus 1975) en van de daarvoor in de plaats komende landelijke Bibliotheekraad. De Bibliotheekraad (waarvan ook prof.dr. G.D. Rieck lid wordt) wordt op 15 oktober 1975 in de Rolzaal te Den Haag geïnstalleerd door de minister-president, drs. J.M. den Uyl; voor de bij deze gelegenheid gehouden (zeer lezenswaardige) rede zij verwezen naar het tijdschrift "Open" 7 (1975), 585-594. De betekenis blijkt ook uit het onder Pinxter's voorzitterschap in 1977 uitgebrachte rapport⁷ "Doelstellingen universitair bibliotheekwezen" van een werkgroep van de "Commissie Algemene Vraagstukken Universitair Bibliotheekwezen" (CAVUB) van de Academische Raad.

Op 13 oktober 1981 neemt Pinxter afscheid van de bibliotheek en van de hogeschool; zijn betekenis voor de bibliotheek wordt onder meer belicht door prof.dr. D.A. de Vries, namens het college van bestuur, en door Esmeijer namens de bibliotheekcommissie. Namens de bibliotheek wordt het woord gevoerd door de onderbibliothecaris Sterk die de scheidende bibliothecaris daarbij treffend als volgt karakteriseert: "... U bent een man van enorme werkdrijf; zowel uw werk als uw drift zijn niet onopgemerkt aan ons voorbijgegaan.". Daarnaast is zeker dat Pinxter door iedereen hogelijk werd gerespecteerd om datgene wat hij door zijn gedrevenheid voor de bibliotheek tot stand heeft gebracht.

In het teken van verdergaande automatisering (1982- 1990)

Anticiperend op het vertrek van Pinxter wordt in mei 1981 een benoemingsadviescommissie ingesteld voor het aantrekken van een nieuwe bibliothecaris. Kennis van bibliotheekautomatisering en wetenschappelijke informatieverzorging is een van de functie-eisen. In het najaar is de commissie met haar werk gereed en bij Koninklijk Besluit van 8 maart 1982 wordt M.O. Verpoorten, Lic., benoemd. Verpoorten studeerde scheikunde aan de Vrije Universiteit Brussel (VUB), verwerft aldaar het licentiaat in deze stu-

dierichting in 1969 en is dan een aantal jaren assistent-natuurkunde. Vervolgens, van 1972 tot 1977, is hij wetenschappelijk medewerker aan de bibliotheek van de VUB, waar hij zich onder meer bezig houdt met wetenschappelijke informatieverzorging; de eerste versie van VUBIS wordt daar mede door hem ontwikkeld. Na zijn VUB-periode is Verpoorten werkzaam bij het Centrum voor Informatieverwerking van de Agglomeratie Brussel. Het is duidelijk dat met de benoeming van Verpoorten de automatisering van bibliotheekprocessen zal worden voortgezet. Onder Pinxter zijn daar goede vorderingen mee gemaakt, maar de automatisering was echter voornamelijk "batch-gericht"; het accent zal nu verlegd worden naar de zogenaamde geïntegreerde online verwerking. In hetgeen volgt komen we daar nader op terug.

Het sterke accent op de automatisering en de wijze waarop dit project onder Verpoorten wordt aangepakt, hebben tot gevolg dat aan andere, meer algemene, bibliotheekvraagstukken minder aandacht wordt besteed. Men vindt dat ook terug in het functioneren van de bibliotheekcommissie. Er wordt veel minder frequent vergaderd en het repertoire aan onderwerpen is beperkt. Over de verdere geschiedenis van de commissie nog het volgende. Esmeijer legt, na een lange reeks van jaren actief te zijn geweest, het voorzitterschap neer in het najaar van 1983. Een andere oudgediende, Van Lint, lid van de commissie sedert medio 1960, volgt hem op. Invoering van het Bestuursreglement THE 1987 heeft tot gevolg dat de commissie, laatstelijk ingesteld bij besluit van 23 juni 1977, met ingang van 8 oktober 1987 wordt opgeheven met intrekking van de bijbehorende regeling bibliotheekcommissie. Weliswaar wordt onmiddellijk weer een nieuwe bibliotheekcommissie ingesteld en een regeling vastgelegd, maar de nieuwe commissie is "leeg", want het zal nog ettelijke maanden duren alvorens door de faculteiten nieuwe leden ter benoeming bij het college van bestuur worden voorgedragen. Dit intermezzo doet de commissie ook geen goed. Van Lint beëindigt het voorzitterschap op 1 september 1988. In het najaar van 1989 benoemen de leden van de commissie uit hun midden prof.dr. W. van der Meiden tot nieuwe voorzitter en overeengekomen wordt jaarlijks vier keer te vergaderen.

Ook in de jaren tachtig baart het literatuurbudget de nodige zorgen. Alhoewel dat geregeld wordt opgetrokken, houdt het geen gelijke tred met de prijsstijgingen die soms, bijvoorbeeld in 1985, exorbitant zijn. De ontwikkeling van de dollarkoers⁸ heeft grote invloed op de prijzen van literatuur en deze ontwikkeling (het jaarverslag over 1987 maakt daar melding van) wordt door de bibliotheek dan ook met belangstelling gevolgd. Het is bekend dat bijna elk internationaal opererend bedrijf met dit fenomeen te

⁷ Daarin wordt o.a. de volgende karakteristiek gegeven: 'de moderne universiteitsbibliotheek is een dienstverlenend centrum met het doel om, inspelerend op het patroon der behoeften van zijn huidige en toekomstige gebruikers, op niet-commerciële basis optimaal toegang te verschaffen tot het voor hen relevante documentaire materiaal.'

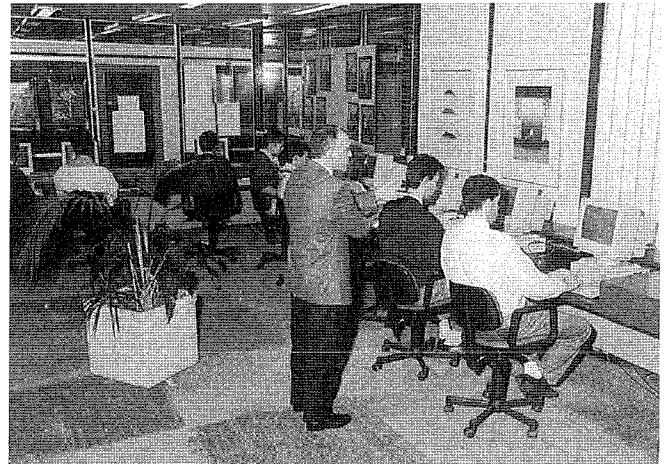
⁸ Eind 1985 noteert de dollar ongeveer fl. 4,-, op het moment van schrijven (begin november 1990) daarentegen amper fl. 1,70.

maken heeft; in dat verband verdient het wellicht overweging na te gaan of moderne financiële instrumenten zouden kunnen helpen om minder afhankelijk te zijn van deze soms abrupt opstekende "valutaire tegenwind".

Schenken aan de bibliotheek in de vorm van geld, boeken of tijdschriften kunnen het tekortschietende literatuurbudget uiteraard niet goedmaken, maar het zijn wel plezierige gestes die zeer worden gewaardeerd. We geven een paar voorbeelden en hebben aldus ook de gelegenheid de aandacht te vestigen op een aantal parels uit de schatkamer van de bibliotheek. Zo ontvangt de hogeschool van de familie De Haes, N.V. Eindhovense Katoenmaatschappij, een complete herdruk (zeventig banden) van "The philosophical transactions, printed for the Royal Society of London", terwijl prof.dr. G. Holst een gedeelte van zijn boeken en tijdschriften aan de bibliotheek overdraagt. De (vroeger) jaarlijkse schenkingen van Shell Nederland N.V. verdienen ook genoemd te worden; uit die middelen verwerft de bibliotheek een herdruk van de in 1648 verschenen beroemde stedenatlas van Blaeu ("Toonneel der steden van de Vereenighde Nederlanden met hare beschrijvingen"). De Universiteitsbibliotheek van Amsterdam doet een facsimile-herdruk van "Het boekje van Erasmus aengaende de beleeftheit der kinderlijke zeden" cadeau⁹ en Tellegen schenkt een grote collectie literatuur, met name op het gebied van de filosofie (van de techniek), de psychologie en de sociologie. Vermeldenswaard tenslotte is de in 1989 van de heer J. van Groningen ontvangen zeer uitgebreide collectie boeken (ongeveer 800 exemplaren) over de automobiëlgeschiedenis.

Het verzorgen van instructies in het bibliotheekgebruik voor studenten heeft altijd de warme belangstelling van de bibliothecaris, het bibliotheekpersoneel en de bibliotheekcommissie gehad; wij brengen in herinnering dat in de eerder genoemde bijlage van het rapport van de commissie-s' Jacob op het belang daarvan wordt gewezen. Op initiatief van een aantal afdelingen (met name die der Scheikundige Technologie) worden reeds in 1964/1965 dergelijke (avond)instructies door het bibliotheekpersoneel verzorgd, voornamelijk voor eerstejaars studenten. In de jaren zeventig worden voor alle eerstejaars studenten inleidende instructies in het gebruik van de centrale bibliotheek gegeven. Omdat dit onderwijs in de avonduren plaatsvindt, bereikt men echter slechts ongeveer een kwart van de studenten. In 1980 is de situatie zo dat bijna alle afdelingen wel op de een of andere manier aandacht schenken aan dit onderwijs; in sommige afdelingen (Elektrotechniek, Scheikundige Technologie, Werktuigbouw-

kunde) is het zelfs een verplicht onderdeel van het curriculum. Bij het soort instructies in het bibliotheekgebruik wordt, uiteraard, onderscheid gemaakt tussen eerstejaars en ouderejaars studenten; bij de laatste categorie wordt met name aandacht besteed aan geautomatiseerd literatuuronderzoek, het omgaan met referatijdschriften en het gebruik van de "Science citation index". Mede naar aanleiding van de CAVUB-notitie "Curriculaire scholing van studenten in het omgaan met wetenschappelijke informatie" (voorjaar 1982) is het onderwerp opnieuw actueel.

Doctoraalstudenten van de faculteit Elektrotechniek worden door de heer Van Buijtenen ingewijd in de geheimen van online literatuuronderzoek. Deze modern ingerichte instructiezaal in het hoofdgebouw is in mei 1990 in gebruik genomen.

Zeer onlangs is door de huidige bibliothecaris Sterk een vernieuwd en uniform onderwijsprogramma voor bibliotheek- en informatiegebruik opgezet. Dit onderwijs wordt gegeven in een modern ingerichte instructieruimte van de bibliotheek. Het programma onderscheidt een drietal doelgroepen: voor eerstejaars studenten betreft het basisinformatie over bibliotheekgebruik, voor ouderejaars studenten richt men zich op methodisch literatuuronderzoek, en voor medewerkers, aio's en oio's is er een soortgelijke cursus. De bibliotheekcommissie ondersteunt deze aanpak, heeft het pakket onder de aandacht van de faculteitsbesturen gebracht en gevraagd te bevorderen dat het in het studieprogramma wordt opgenomen.

We keren terug tot de automatisering¹⁰ van de bibliotheek en schetsen, heel summier, de ontwikkeling daarvan in de jaren tachtig. In november 1982 bieden de bibliothecaris en de directeur van het Rekencentrum het college van bestuur een "Nota bibliotheekautomatisering" aan. Aanbevolen wordt om, indien de universiteit op korte termijn

⁹ Voor een beschrijving van de betekenis van dit in 1530 verschenen boekje zij verwezen naar Elias, N., *Het civilisatieproces I, Het Spectrum (Aula pocket 705), Utrecht enz., 1984 (pp. 79-119, pp. 345-346); vertaling van Elias' bekende studie "Über den Prozess der Zivilisation", voor het eerst gepubliceerd in 1939.*

¹⁰ In dit verband is de volgende uitspraak (van J. W. Perry) interessant: "Advances in library methods and equipment can contribute at least as importantly to the productivity of scientific research and technical development as advances in laboratory equipment."

een geïntegreerd online bibliotheek informatiesysteem wil bevolen wordt om, indien de universiteit op korte termijn een geïntegreerd online bibliotheek informatiesysteem wil invoeren, voor VUBIS te kiezen; het alternatief dat PICA biedt is veel duurder. De eerste versie van het VUBIS-systeem is ontwikkeld door de bibliotheek van de Vrije Universiteit Brussel (VUB) en het software bureau "Interactive systems" (IS); voor een beschrijving van het ontstaan, het ontwerp en de verdere ontwikkeling van dit gebruikersvriendelijke systeem zij verwezen naar [1]. Het bibliotheeksysteem verwerkt de volgende vijf bibliotheekactiviteiten:

- (1) titelbeschrijving (invoer van relevante gegevens voor elk literatuuronderdeel);
- (2) publiekscatalogus (bibliotheekgebruiker kan de volledige catalogus in drie talen, namelijk Engels, Frans en Nederlands, raadplegen);
- (3) uitleenadministratie (waaronder gegevens over lenen, registratie van uitgeleende werken, rappelleren);
- (4) besteladministratie;
- (5) tijdschriftenadministratie.

Het systeem wordt *geïntegreerd* genoemd omdat alle gegevens slechts één keer worden ingevoerd, terwijl ze voor alle bovengenoemde activiteiten (1) t/m (5) gebruikt kunnen worden. Verder wordt voor iedere activiteit slechts de relevante informatie getoond. Het adjectief *online* betekent dat, door middel van terminals, via een dialoog tussen gebruiker en bibliotheeksysteem de uitwisseling van informatie plaatsvindt. Eind 1982 gaat het college van bestuur akkoord met de invoering van het VUBIS-systeem. In 1983 wordt tussen de TUE en de Vrije Universiteit Brussel een samenwerkingsovereenkomst gesloten om een meer geavanceerde versie van VUBIS te ontwikkelen; criteria die bij het systeemontwerp daarvan een rol hebben gespeeld komen aan de orde in de onder [12] vermelde publikatie van de literatuurlijst. Verder wordt commercialisering nagestreefd; in de tweede helft van de jaren tachtig levert dat reeds substantiële inkomsten op.

In projectvorm worden vervolgens de diverse stappen van de automatisering doorlopen: programmatuur wordt ontworpen, bijvoorbeeld voor titelbeschrijving en publiekscatalogus, daarna voor de geautomatiseerde uitleen-, bestel- en tijdschriftenadministratie, en vervolgens geïmplementeerd. Medio 1987 lijkt het er even op dat door het onverwachte vertrek van de bibliothecaris stagnatie bij de voortgang van het project zal optreden. Op contractbasis blijft de samenwerking met Verpoorten echter in stand. Ir. M.J.M. Keulers wordt de nieuwe projectleider en het complete systeem is aan het eind van de jaren tachtig binnen de universiteit op alle bibliotheeklocaties operationeel. Behalve de TUE maken anderen¹¹ in de regio gebruik van het VUBIS-systeem, soms in een voor hen aangepaste

vorm. Te noemen valt hier de Gemeenschappelijke Openbare Bibliotheek Eindhoven, waarmee in 1983 een samenwerkingsovereenkomst wordt gesloten. De Katholieke Universiteit Brabant gebruikt VUBIS om een online informatica-bestand op te bouwen, waarop het referatietijdschrift "Excerpta informatica" is gebaseerd. Een netwerk van Zeeuwse bibliotheken behoort eveneens tot de afnemers van het systeem. Verder is de publiekscatalogus via het TUENET (zie hiervoor de bijdrage over het Rekencentrum) toegankelijk. VUBIS wordt sinds medio 1989 ook gebruikt om grotere artikelen in Cursor, de universiteitsperiodiek, te ontsluiten¹²; het betreft hier een faciliteit waarover nog maar weinig (universiteits) bibliotheken de beschikking hebben. Een medewerker van de bibliotheek draagt er zorg voor dat de relevante gegevens in het systeem worden opgeslagen. Thans zijn alle Cursorjaargangen te raadplegen, terwijl de edities van de (toenmalige) TH-Berichten ook in het bestand zijn opgenomen. Tot de nieuwste ontwikkelingen behoort eveneens dat de gehele catalogus van de TUE-bibliotheek op een CD-ROM is opgeslagen; capaciteitsproblemen van het VUBIS-computersysteem liggen hieraan mede ten grondslag.

Na het vertrek van Verpoorten treedt Sterk eerst als waarnemend bibliothecaris op om daarna, met ingang van 1 juli 1988, door het college van bestuur te worden benoemd tot bibliothecaris. Sterk is vrij spoedig na zijn studie in de mijnbouwkunde aan de Technische Hochschule in Aken met ingang van 1 juli 1961 in dienst getreden bij de bibliotheek als staffunctionaris (collectievorming en ontsluiting); aan het begin van de jaren zestig biedt de mijnbouw in Nederland immers weinig perspectief meer. Na het vertrek van Heertjes als onderbibliothecaris volgt Sterk hem op, eerst als plaatsvervangend bibliothecaris en later, met ingang van 1 april 1977, als onderbibliothecaris. Van recente datum is de instelling van een aantal coördinatoren, zoals voor automatisering, collectievorming en ontsluiting, en uitvoerende dienstverlening; de organisatie van de bibliotheek is daarmee, onder Sterks leiding, "platter" geworden. Sterk is van plan in het begin van 1991, dus ongeveer aan het einde van de periode waarover dit gedenkboek handelt, van de VUT-regeling gebruik te maken. Hij laat een instituut achter waarvan de collectie nu ruim 300.000 boeken en 100.000 tijdschriftbanden omvat. Verder zijn er circa 6000 abonnementen op tijdschriften en seriewerken. De toenemende betekenis van de informatietechnologie, zich ook hierin uitende dat, misschien wat overdreven geformuleerd, de "papieren" bibliotheek evolueert naar een (digitaal) informatiecentrum, staat er borg voor dat dit instituut met een zo vitale functie voor onderwijs en onderzoek nog een fascinerende toekomst te wachten staat.

¹¹ In België zijn de universiteit van Antwerpen, de stadsbibliotheek Antwerpen en de bibliotheek van het Limburgs Universitair Centrum op het VUBIS-netwerk aangesloten.

¹² Zo blijkt dat over de automatisering van de (centrale) bibliotheek verslag is gedaan in de volgende Cursor-edities: 24 (1982), nr. 25; 30 (1988), nr. 21; 32 (1989), nr. 4; 32 (1989), nr. 7; 32 (1989), nr. 21; 32 (1990), nr. 40.

Literatuur

- [1] Alewaeters, G. et al, *A user-friendly online system*, *Information Technology and Libraries 1* (1982), 206-221.
- [2] Duim, A.F.E., *Kroniek van de bibliotheekautomatisering*, in: *Een vrije universiteitsbibliotheek* (onder red. van J. Stellingwerff et al), Van Gorcum, Assen, 1980 (pp. 131-143).
- [3] Ebeling, A.B. et al, *Horizon in druk*, Technische Hogeschool Eindhoven, Eindhoven, 1969.
- [4] Groeneveld, C., *Structuur en organisatie van de bibliotheek der Technische Hogeschool te Eindhoven*, *Bibliotheekleven 51* (1966), 548-580.
- [5] Keulers, M.J.M., *Lokale automatisering met behoud van interlokale samenwerking*, *Open 10* (1978), 195-201.
- [6] Leeuwen, H. van, *Profielen*, *Open 1* (1969), 163-168.
- [7] Leeuwen, H. van, *Kroniek*, *Open 1* (1969), 337-338.
- [8] Pinxter, P.J.C.A., *Catalogi op microfiches in een middelgrote bibliotheek (I), (II)*, *Open 9* (1977), 473-480, resp. 9 (1977), 533-540.
- [9] Pinxter, P.J.C.A. en P.L.J. van Rooij, *Behandeling van meerdere publicaties in de TH Eindhoven*, *Open 8* (1976), 287-295.
- [10] Stellingwerff, J., *Een eeuw bibliotheek Vrije Universiteit Amsterdam 1880- 1980*, in: *Een vrije universiteitsbibliotheek* (onder red. van J. Stellingwerff et al), Van Gorcum, Assen, 1980 (pp. 2-85).
- [11] Sterk, J.H.G., *In memoriam dr. Kees Groeneveld*, *Open 19*, 489-490.
- [12] Verpoorten, M.O., *Opties inzake de online publiekscatalogus*, in: *Enige aspecten van de online catalogus* (onder red. van M.P. van Buijtenen et al), NVB/SWB enz., Maastricht- Antwerpen, 1987 (pp. 2-25).
- [13] Voorhoeve, N.A.J., *De opbouw van de bibliotheek T.H. Eindhoven*, *Bibliotheekleven 43* (1958), 149-156.